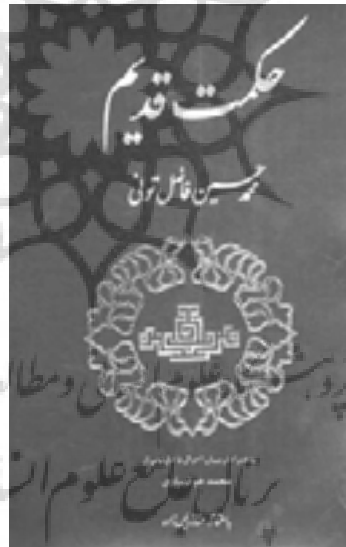

حکمت قدیم

محمد جواد پیرمرادی

حکمت قدیم

محمد حسین فاضل تونی

به اهتمام: مهناز رئیس زاده

تهران: مولی، ۱۳۸۸ ص، چاپ اول.

کسانی که می‌خواهند با طبیعیات قدیم به زبانی ساده آشنا شوند، کتاب حکمت قدیم نوشته دانشمند فرزانه و به تعبیر آیت‌الله العظمی بروجردی، عماد العلماء المتألهین، حجت‌الاسلام محمدحسین فاضل تونی، استاد اسبق دانشکده‌های ادبیات و معقول و منقول دانشگاه تهران، نمونه و مرجع مناسبی است. این کتاب که همراه با زندگی نامه مولف، به قلم دکتر محمد خوانساری است، با کوشش سرکار خانم مهناز رئیس‌زاده به تازگی روانه بازار نشر شده است.

مرحوم فاضل تونی از استادان برجسته معقول و منقول بود و در مدرسه دارالشفاء مدرسه سیاسی، دارالفنون، دارالمعلمین عالی، معقول و منقول سابق (الهیات کنونی) دانشگاه تهران و دانشکده ادبیات تدریس کرد و به تعبیر جناب دکتر خوانساری از کسانی بود که علم و دانش را غایت و مطلوب بالذات می‌دانند نه وسیله و ابزار. (ص ۱۵ مقدمه)

مرحوم فاضل تونی به خاطر حافظه حیرت‌انگیزش نیاز به ثبت و یادداشت مطالب نداشت و به ندرت چیزی می‌نوشت. از این‌رو، آثار قلمی او اندک است. با این حال، آثاری از او بر جای مانده است که معمولاً آن‌ها را بر دیگران املاء کرده است، این آثار عبارت‌اند از:

۱. جزوه صرف از انتشارات مؤسسه وعظ و

خطابه

۲. تعلیقه بر شرح فصوص که در واقع رساله دکتری آن مرحوم است و با مقدمه‌ای از مرحوم استاد فروزانفر به چاپ رسیده است.

۳. منتخب قرآن و نهج‌البلاغه که مجموعه‌ای از آیات قرآنی و کلمات قصار و شرح لغات مشکل بعضی خطب نهج‌البلاغه است.

۴. صرف و نحو و قرائت که با همکاری مرحوم استاد احمد بهمنیار و آقای عبدالرحمن فرامرزی فراهم آمده است.

۵. منتخب کلیله و دمنه و ابن‌خلکان

۶. ترجمه فنون سماء طبیعی شفا با همکاری مرحوم محمدعلی فروغی

مرحوم فاضل تونی به خاطر حافظه حیرت انگیزش
نیاز به ثبت و یادداشت مطالب نداشت و
به ندرت چیزی می‌نوشت. از این‌رو،
آثار قلمی او اندک است.

۷. جزوه منطق که در رشته فلسفه دانشکده ادبیات
تدریس می‌شده است.

۸. حکمت قدیم (کتاب حاضر که توضیحی درباره آن
خواهد آمد)

۹. الهیات که با اصرار جناب استاد علی‌اکبر سیاسی
آن را به چاپ رسانید.

مرحوم فاضل تونی کتاب حکمت قدیم را با زبانی
بسیار شیوا و روان به رشته تحریر درآورده است.

در مقدمه این کتاب، سالکان طریق حقیقت‌جویی را به
چهار دسته حکیم، متکلم صوفی و عارف تقسیم می‌کند و
پس از تعریف هر کدام، به تعریف فلسفه می‌پردازد و ضمن
اشاره مختصر به اقسام حکمت قدیم - حکمت نظری و

حکمت عملی - وارد فصل اول از فصول سه‌گانه کتاب می‌شود. در فصل اول به تعریف جسم و اقسام آن
پرداخته، ادله متکلمان و حکماء را بر ابطال جزء لایتجزی به زبانی شیوا بیان می‌کند و در بحث از ادله
حکما به تفصیل می‌گراید و یازده دلیل برمی‌شمرد که بعضی براهین هندسی، بعضی از طریق حرکت و
برخی از طریق محاذات و تماس است.

آن‌گاه در بحث از اوصاف اجسام می‌پردازد و مدعی می‌شود که اجسام دارای هیولای اولی، صورت
جسمیه و صورت نوعیه هستند، در اثبات صورت نوعیه برای اجسام می‌گوید اجسامی که در جسمیت
یکی‌اند، در آثار اختلاف دارند و اختلاف آثار ناشی از امری است که به آن صورت نوعیه گویند (ص ۳۳
کتاب). سپس به بحث مهم و جنجالی تناهی و عدم تناهی ابعاد عالم می‌پردازد و به مناسبت اثبات تناهی
عالم به وسیله ابطال تسلسل، به ذکر ادله ابطال دور و تسلسل می‌پردازد و هشت برهان بر ابطال تسلسل
ذکر می‌کند و با بحث از تلازم هیولی و صورت فصل اول را تمام می‌کند.

در فصل دوم به مباحث مهمی چون ماهیت مکان و اختلاف آراء درباره وجود و عدم آن، خلاء و
ادله مثبتین و منکرین آن، حرکت و اقسام آن و به ویژه حرکت جوهری و ادله موافقان و مخالفان آن و
مغالطات زنون درباره حرکت، زمان و ماهیت آن و اقسام تقدم می‌پردازد.

واپسین فصل کتاب به علم النفس یا روانشناسی قدیم اختصاص دارد که در آن تعریف نفس و اقسام
آن و قوای نفس نباتی و حیوانی و ناطقه آمده است. نویسنده ضمن بحث از نفس ناطقه یا روح وارد ادله
تجرد نفس از دیدگاه حکما می‌شود که هفت دلیل برای اثبات تجرد نفس برمی‌شمرد و آن‌گاه قوای نفس
ناطقه را به نظری و عملی تقسیم کرده، زمینه را برای ورود به بعضی از مراحل سیر و سلوک عرفانی
فراهم می‌سازد و با بحث از تناسخ و ابطال آن کتاب را به پایان می‌برد، نکته جالب در این کتاب این
است که بحث فلکیات به کلی از قلمرو طبیعیات حذف شده است.